

յությունը, ինչպես նաև բնակչության կայուն նստակեցութիւնը: Անասնապահութեան այս ենթաձևը պայմանավորված էր անասնապահական-երկրագործական համալիր տնտեսութեան վարմամբ:

7. XIX դ. երկրորդ կեսին - XX դ. սկզբին անասնապահութեան նշված ձևերն ու ենթաձևերը գոյատևում էին Արևելյան Հայաստանի քրդերի մեջ, ընդ որում, գերակշռում էր կիսաքոչվորականի երկրորդ ենթաձևը, իսկ առաջինը ամենաքիչ տարածվածն էր, որը պայմանավորված էր մի շարք գործոններով՝ քրդերի, հատկապես եզդիների, երկրագործական որոշ ավանդույթներ, շրջապատի հայ երկրագործական մշակույթի որոշակի ազդեցութիւնը, քրդական բնակչության մեջ սոցիալական շերտավորման ուժեղացումը, շատ բնտանիքների աղքատացումը և անցումը երկրագործական տնտեսութեան: Դրանց վրա դրոշմ էին դրել նաև Արևելյան Հայաստանի բնակչի մայական պայմանները, որոնք նվազ նպաստավոր էին անասնապահութեան առավել էքստենսիվ ձևերի կիրառման համար:

ԻՌԻՆԱ ԴՈՒԺԵՆԿՈ

ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌՈՒՄ ԳՅՈՒՂԱՅԻՈՒԹՅԱՆ
ԱԳՐԱՐԱՅԻՆ ՀԱՅՅՈՒՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ /XIX Դ.
ԿԵՐՔ - XX Դ. ՍԿԶՔ/

1. Ներկա հաղորդման խնդիրն է Արևելյան Հայաստանի ողուս գյուղացիութեան կենցաղում տեղ գտած ագրարային հմայական արարողութիւններին վերաբերող փաստական նյութի ընդհանրացումն ու համակարգումը, դրանց քննորոշ գծերի և առանձնահատկութիւնների բացահայտումը: Այդ ծեսերը, թեև օրգանապես մտնում էին տոնացուցային ծիսական համակարգի մեջ, այնուամենայնիվ, որոշակի օրերի չէին հարմարված:

Հաղորդման միակ աղբյուր են ծառայել ՀՍՍՀ Ստեփանավանի և Կալինինոյի շրջանի՝ անցյալում ուղղափառութիւն դալանած ողուսների կողմից հիմնված բնակավայրերում վերջին տարիներին հեղինակի հավաքած դաշտային ազգագրական նյութերը:

2. Ցանքի և անասունի բարեհաջողութիւնն ապահովող հմայական արարողութիւնների ծագումն արգասիք է արտադրողական ուժերի զարգացման ցածր մակարդակի, քանզի այդ արարողութիւնները ունակ-գործական կողմնորոշումների բարդ համակցութիւն են: Ագրարային մոգութիւնը երկրագործական ավանդույթների ամրապնդման և փոխանցման

միջոցներից մեկն էր:

3. Ռուս գյուղացիության շրջանում տարածված ագրարային հմայական գործողությունների տիպերը բազմազան էին, սակայն գերակշռում էր նմանական սկզբունքը՝ շփման հետ միախառն: Բնորոշ գծերից մեկն էլ խոսքի /վերբալ/ մոգության բացակայությունը կամ վատ պահանվածությունն էր:

4. Հմայական արարողությունների միջոցով ռուս վերաբնակիչները շանում էին առատ բերք ապահովել: Հատուկ արարողություն կար, կապված սերմացու հացահատիկի հետ: Ցանքի օրն ընտրելու հարցում գոյություն ունեւր արգելքների ավանդության համակարգ: Ցանքն քսկրսելը ևս ուղեկցվում էր հատուկ ծեսով:

5. Բանջարանոցային բույսերի ցանքը կնոջ գործ էր, ուստի պատահական չէ, որ երկրագործության հատկապես այս մյուսում մոգություն վերադրուկներն առավել ամբողջական են պահպանվել: Գյուղատնտեսական նոր մշակույթների երևան գալու հետ, արդեն հայտնի մոգական արարողությունները մեխանիկորեն սկսեցին կիրառվել նաև դրանց նկատմամբ:

6. Առաստապահության առնչվող ծեսերը, ինչպես և Ռուսաստանի ներքին գավառների ռուս գյուղացիության մեջ, սլավոն վերաբնակիչների շրջանում աչքի էին ընկնում բազմազանությամբ: Հմայական գործողություններն առավել ամբողջական պահպանվել էին թուրքականության մեջ:

7. Ագրարային ծիսաշարի կարգը պետք է դասել նաև կարկտի, երաշտի, հեղեղների և բերքի ու անասունների համար կործանարար տարերային այլ աղետների դեմ ուղղված արարողությունները: Արևելյան Հայաստանի ռուս վերաբնակիչների շրջանում առավելագույնս տարածված էին անձրևաբեր արարողությունները, որոնց շարքում առանձնապես են այլախիսի համանի ծեսեր, ինչպես մեռյալով դազադը գետն անցկացնելը, ցամաքած առվի հուներ վարելը և այլն:

8. Իհարկե, մի շարք հանգամանքների բերումով, Արևելյան Հայաստանի ռուս բնակիչների ավանդության ծիսակարգում էական փոփոխություններ են կատարվել: Ծիսական արարողությունների զարգացման ուղղությունը պետք է բացահայտվի XIX դ. երկրորդ կեսին - XX դ. սկզբին ռուսների էթնիկ բնատարածքում կենցաղավարած համանման արարողությունների, երգային բանահյուսության և տերմինների ընկնությամբ՝ այստեղ պահպանվածների համեմատական վերլուծության միջոցով: